Europa nach 1989 - Perspektiven für Skandinavien in Politik, Wirtschaft und Kultur. Dokumentation des ERASMUS/TEMPUS-Kompaktseminars in Berlin vom 24. bis 30. Mai 1992. Herausgegeben von Stephan Michael Schröder und Ursula Geisler. Berlin, 1992. 200 sider.

Samarbejdet mellem de skandinaviske sprogfag indenfor ERASMUS og TEMPUS programmerne har siden 1988 ledt til årlige seminarer mellem en gruppe nordeuropæiske universiteter. I maj 1992 deltog 80 lærere og studerende fra universiteterne i Bergen, Budapest, Gent, Göteborg, Groningen, Odense, og Stockholm i seminaret "Europa nach 1989: Perspektiven für Skandinavien in Politik, Wirtschaft und Kultur". Baggrunden for seminaret var afslutningen på den kolde krig og spørgsmålet om Skandinaviens fremtidige rolle i det nye Europa. De nye muligheder for et nærmere samarbejde i Nord Europa mellem Holland, Tyskland, de skandinaviske lande og de nye baltiske stater spiller her en vigtig rolle. Det var dette samarbejde som var fokus for seminaret i Berlin og størstedelen af bidragene behandler da også denne problemstilling.

Bernd Henningsen giver i sin introduktion en skitse af begrebet 'Neue Hanse', dvs. ideen om et tættere regionalt samarbejde mellem Østersø landene, inspireret af det historiske samarbejde mellem Hansestæderne og forklarer hvorfor dette begreb har fået ny politisk aktualitet efter afslutningen af den kolde krig. Det er især i Tyskland at ideen om at skabe en ny økonomisk akse fra Brügge over Lübeck til Novgorod har fænget i den offentlige bevidsthed, mens de nordiske lande har været mere skeptiske overfor et regionalt samarbejde som utvivlsomt vil blive domineret af det nye Tyskland. Henningsen forudsiger derfor at kun dele af Norden, i dette tilfælde Sverige, Finland og Danmark, vil være villig til

at deltage aktivt i et sådant samarbejde, indenfor eller udenfor EF, mens Norge, Island og Grønland, som er mere skeptiske overfor EF medlemskab, også vil være mere tilbageholdende med hensyn til en udvidelse af samarbejdet indenfor 'Neue Hanse' regionen.

Harm Schröter giver en analyse af det økonomiske grundlag for 'Neue Hanse' regionen og påpeger de store økonomiske problemer der vil være forbundet med at skabe et nyt regionalt vækstområde omkring Østersøen. Schröter minder os om at de vestlige dele af denne region allerede inden afslutningen på den kolde krig lå i udkanten af det centrale vækstområde i EF og at regionalt samarbejde mellem kapitalistiske lande og tidligere planøkonomier ikke er den bedste forudsætning for at skabe et nyt vækstområde i Europa. På kort sigt synes mulighederne for skabelsen af et regionalt marked omkring Østersøen derfor at være ringe. Men Schröter er dog forsigtig optimistisk med hensyn til mulighederne for på længere sigt at skabe en mere integreret økonomisk region gennem et aktivt politisk samarbejde mellem Østersø staterne.

Som flere af forfatterne fremhæver, så er et af hovedproblemerne ved 'Neue Hanse' begrebet at det så tydeligt er et produkt af et politisk ønske om at fremme et nærmere samarbejde i Nord Europa mellem øst og vest. Det betyder blandt andet at der er en stærk tendens blandt politikere til at overse de økonomiske, historiske og kulturelle forskelligheder mellem de deltagende lande. Niels Kayser Nielsens bidrag om mentalitet og national identitet i Østersø området fremstår derfor som en nødvendig og nøgtern påmindelse om at der er meget lidt egentlig substans i forestillingerne om en fælles mentalitet i Østersø området. Hans artikel illustrerer tydeligt de kulturelle og mentalitetsmæssige forskelligheder mellem de deltagende lande. Det eneste felt hvor Baltikum og Norden måske kan siges at have en fælles klangbund, påpeger Kayser Nielsen, er i de stærke tendenser til nationalisme der gør sig gældende i begge områder. Men hvor Baltikums nye nationalisme skyldes at man er sluppet ud af et radikaltcentralistisk regime, så skyldes den nordiske nynationalisme først og fremmest frygten for at blive tvunget ind i et europæisk unionssamarbejde som vil fjerne de enkelte landes nationale selvstændighed. Kayser Nielsen konkludere derfor at det er nærliggende at søge oprindelsen til forestillingen om en fælles Østersø identitet og baltisk-tysk-nordisk samarbejde i ønsket om at finde et alternativ i forhold til det hurtigt voksende europæiske samarbejde. Set i dette perspektiv har Østersø-forestillingen karakter af et kulturkritisk

flugtforsøg der af politiske og ideologiske årsager bliver understøttet af de deltagende regeringer.

Seminarbindet indeholder flere andre bidrag: Godelieve Laureys skriver om Norden og Europa set fra de små landes perspektiv, Jørn Guldberg om paradigmeskiftet i skandinaviske kunstneres internationale orientering efter 1945, Håkan Westman giver en personlig skildring af EF debatten i Sverige og Søren Sørensen skriver om danskeres opfattelse af Berlin.

Vibeke Sørensen, Rijksuniversiteit Groningen